

ВІДГУК
офіційного опонента
на дисертаційне дослідження Качана Дмитра Анатолійовича
" Відтворення матеріально-технічної бази сільськогосподарських
підприємств",
поданої на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за
спеціальністю 08.00.04 – економіка і управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

Актуальність теми дисертаційної роботи

Рівень технічного забезпечення підприємств аграрного сектора України вже протягом тривалого періоду часу залишається вкрай незадовільним. Сільгосптоваровиробники щороку через відсутність необхідної кількості технічних засобів втрачають значну частку як потенційної, так і вже виробленої продукції. Подібна ситуація є загрозливою не лише для самих підприємств як самостійних операторів ринку, а й для держави в цілому, оскільки ця проблема знаходиться в тісному зв'язку з питаннями соціального характеру та продовольчою безпекою держави.

Проте, незважаючи на увагу науки до проблем технічного забезпечення аграрного сектора, ситуація з реальним станом справ в цій сфері в Україні все ж залишається далекою від бажаної. Зокрема, чимало наукових розробок, попри свою теоретичну правильність, не можуть бути застосованими на практиці через їх неузгодженість з фактичною ситуацією в галузі. Методична забезпеченість такої роботи є слабкою і недосконалою. Є проблеми навіть на рівні понятійного апарату, що змушує шукати причини існуючого незадовільного стану ще на етапі розробки методологічних основ проблематики.

В зв'язку з цим, з наукових позицій, надзвичайно важливим є обґрунтування теоретико-методологічних засад щодо організаційно-економічного забезпечення відтворення матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств, зважаючи на мінливість зовнішньоекономічного середовища та інституційні трансформації в аграрній економіці України.

Враховуючи на вищевикладені аргументи, дисертаційне дослідження Качана Д.А. на тему «Відтворення матеріально-технічної бази сільськогосподарських

підприємств», виконане в межах тем: «Організаційно-економічний механізм відтворення матеріально-технічної бази сільського господарства» (номер державної реєстрації 0115U005329), «Ефективність формування та використання матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств» (номер державної реєстрації 0115U005330).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність

Аналіз дисертації свідчить про те, що здобувачем виконане достатньо ґрунтовне критичне вивчення теоретичного базису поставленої наукової проблеми щодо відтворення основних засобів, складових цього процесу, його ендогенних та екзогенних чинників. Список використаних джерел налічує 245 найменувань, включаючи праці лауреатів Нобелівської премії з економіки. Автор аналізує праці представників різних наукових шкіл, сучасну вітчизняну та іноземну монографічну і періодичну літературу.

Наукові положення, висновки і рекомендації отримано за допомогою досить широкого арсеналу загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання, зокрема: *монографічний, статистичних групувань, кореляційно-регресійного аналізу і графічний* – для комплексного вивчення сучасного стану сільськогосподарського виробництва, особливостей формування та ефективності використання елементів МТБ сільськогосподарського виробництва, а також визначення факторів, що впливають на інтенсивність відтворення МТБ; *вибірковий* – для детального обстеження окремих товаровиробників щодо розрахунку комплексних показників інтенсивності відтворення окремих елементів МТБ; *групування* – для визначення впливу різних факторів на рівень ефективності використання МТБ; *порівняння* – для зіставлення економічних явищ у різні часові періоди з метою виявлення причинно-наслідкового зв'язку; *графічний* – при дослідженні зв'язків, виявленні тенденцій та визначенні закономірностей у забезпеченні ефективного використання техніки сільськогосподарськими підприємствами; *абстрактно-логічний, розрахунково-конструктивний та оптимізаційний* – при обґрунтуванні напрямів удосконалення відтворювальних процесів сільськогосподарських угідь та формуванні раціональних організаційно-економічних умов для відтворення елементів МТБ сільськогосподарських підприємств.

Викладений у дисертації матеріал логічно поєднує теоретико-методологічні узагальнення дослідника та аналітичні розрахунки, виконані з використанням розроблених автором підходів, що забезпечило обґрунтованість наукових положень, висновків та пропозицій.

Ступінь новизни наукових положень

Наукова новизна дисертаційної роботи Качана Д.А. полягає в розвитку теоретичних і методичних положень щодо організаційно-економічного забезпечення відтворення матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств України. Запропоновано науковий підхід щодо відтворення земельних ресурсів у сільськогосподарських підприємствах, який ґрунтується на комплексі організаційно-економічних інструментів соціально-відповідального ведення діяльності, зокрема: передача земель в управління об'єднаним територіальним громадам (ОТГ), розрахунок земельного податку й орендної плати на основі коригування вартості сільгоспугідь, створення відповідного спецфонду, мотивація сільгосптоваровиробників до внесення органічних добрив, запровадження системи No-till, розвиток органічного виробництва, що сприятиме підвищенню родючості сільськогосподарських угідь.

удосконалено:

- методичний інструментарій оцінювання ефективності використання елементів МТБ на основі розрахунку залишкової вартості основних засобів виробництва та справедливої вартості біологічних активів; здійсненні переоцінки вартості основних засобів на індекс інфляції; включення витрат по страхуванню до структури первісної вартості придбаних запасів, що підвищить достовірність розрахованих показників та дасть змогу налагодити систему оперативного управління процесом їх зберігання та використання;

- організаційно-економічні умови забезпечення розширеного відтворення елементів МТБ сільськогосподарських підприємств, які включають запровадження принципів логістики у матеріально-технічне постачання, створення машинно-технологічних станцій на кооперативних засадах, поширенні аграрних розписок у фінансуванні виробничої діяльності, модернізації лізингових операцій та амортизаційних відрахувань, що сприятиме розширенню як власних джерел фінансування, так і позичених та залучених.

набули подальшого розвитку:

- підходи для оцінювання відтворення елементів МТБ, які, на відміну від існуючих, передбачають наступні напрями вивчення: рівень забезпечення та ефективність використання елементів МТБ, ефективність функціонування суб'єкта господарювання; сформовано систему відповідних показників стосовно земельних, матеріально-технічних ресурсів і нематеріальних активів, що дозволить сформувати на рівні підприємства комплексну інформаційно-аналітичну систему для прийняття управлінських рішень, яка сприятиме не лише удосконаленню методики дослідження відтворення ринку, але й підвищенню якісного рівня його діагностики;

- систематизація факторів, що впливають на процеси відтворення складових МТБ сільськогосподарських підприємств, а саме: природно-кліматичні; техніко-технологічні; організаційно-економічні та політико-правові, показано вектори та ступінь їх впливу на відтворювальну динаміку, що сприятиме досягненню обґрунтованих висновків щодо активізації відтворювальних процесів;

- підходи до об'єктивного відображення вартості елементів МТБ, а саме: розрахунку справедливої вартості основних засобів, земельних угідь та сільськогосподарської продукції на момент її одержання; організації обліку невикористовуваних виробничих запасів та створення резерву знецінення запасів, що сприятиме узгодженню облікової та фінансової звітності згідно з МСФЗ та створенню відповідної інформаційної бази управління відтворювальними процесами на рівні підприємства.

Зазначені положення наукової новизни виходять із поставлених задач дисертаційного дослідження.

Повнота викладення у відкритому друку наукових положень дисертації

Основні результати дисертаційної роботи опубліковано у наукових працях загальним обсягом 49,31 друк. арк. (12,29 друк. арк. належить автору), з них: 2 колективні монографії (загальним обсягом 37,75 друк. арк., автору належить 2,35 друк. арк.); 10 статей у наукових фахових виданнях (загальним обсягом 7,20 друк. арк., автору належить 6,52 друк. арк.), у 3 статтях в іноземних виданнях (загальним обсягом

2,50 друк. арк., особисто автору належить 1,62 друк. арк.), та 6-ти тезах конференцій (загальним обсягом 1,86 друк. арк., особисто автору належить 1,80 друк. арк.).

Таким чином, основні положення та елементи наукової новизни дисертаційної роботи Д.А. Качана достатньо повно викладено у відкритому друці. Вимоги МОН України щодо необхідної мінімальної кількості статей у наукових фахових виданнях та виданнях, які включені до наукометричних баз даних чи є виданнями в іноземних країнах, дотримані.

Наукове значення, практична цінність та пропозиції щодо використання одержаних результатів дисертаційного дослідження

Наукове значення роботи полягає в здійсненні теоретичних узагальнень та розробці методичних засад організаційно-економічного забезпечення відтворення матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств.

Окремі положення дисертаційної роботи, які відображають наукову новизну і виносяться на захист, доведені автором до рівня рекомендацій з їх впровадженням у практику, а також використовуються в освітньому процесі.

Цей висновок підтверджується довідками про впровадження результатів дослідження.

Запропоновані алгоритми щодо розрахунку прогнозних показників потреби сільськогосподарських підприємств у матеріально-технічних ресурсах та методичні підходи до оцінки дієвості державної підтримки часткової компенсації вартості придбання сільськогосподарської техніки використані Департаментом агропромислового розвитку Київської обласної державної адміністрації в комплексній програмі розвитку аграрного сектору до 2020 р. (довідка № 02-02.3-1/1361 від 19.07.2018 р.).

Розроблена автором методика наукового обґрунтування організаційно-економічних заходів щодо відтворення родючості ґрунту та розрахунку порівняльної економічної ефективності використання ресурсозберігаючих технологій апробована та використовуються в сільськогосподарському підприємстві ТОВ «Мрія» Білоцерківського району Київської області (довідка № 25 від 18.01.2019 р.).

Результати наукового дослідження та пропозиції автора в частині обґрунтування доцільності створення системи управління матеріально-технічним постачанням сільськогосподарського підприємства на принципах логістики, підходів до пошуку постачальників матеріально-технічних ресурсів та вибору найбільш ефективних були враховані у практичній діяльності ТОВ «Пилипчанське» Білоцерківського району Київської області (довідка № 88 від 22.01.2019 р.).

Теоретичні положення та інформаційно-аналітична база дисертації використовуються в навчальному процесі Білоцерківського національного аграрного університету при викладанні дисциплін: «Інвестування», «Інвестиційний менеджмент» та «Економіка підприємств» для студентів економічних спеціальностей (акт № 01-12/76 від 01.02.2019 р.).

Оцінка мови і стилю дисертації, відповідність дисертації визначеній спеціальності та змісту автореферату, вимогам МОН України

Дисертаційна робота написана діловою українською мовою. Матеріал викладено в логічній послідовності, робота характеризується цілісністю.

Дисертація Качана Д.А. структурована відповідно до вимог і складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Обсяг наведених додатків не перевищує обсягу основного тексту роботи.

Основний текст дисертації, в цілому, оформлений згідно з ДСТУ 3008-95 «Документація. Звіти у сфері науки і техніки. Структура і правила оформлення».

Дисертаційна робота Качана Д.А. «Відтворення матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств» за своїм фаховим спрямуванням відповідає переліку напрямів дослідження спеціальності 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Зміст автореферату й основних положень дисертаційної роботи ідентичні. Автореферат за оформленням відповідає встановленим вимогам.

Дискусійні положення та зауваження.

Незважаючи на позитивне враження від рецензованої дисертаційної роботи, на нашу думку вона не позбавлена певних дискусійних зауважень, зокрема.

1. В підрозділі 1.2, зокрема додатку А автор відносить до складу матеріально-технічної бази нематеріальні активи. Адже, за своєю економічною природою вони не мають речової форми.
2. В підрозділі 2.2 автор свідомо наголошує на ролі держави у відтворенні основних засобів, зокрема щодо будівництва та реконструкції тваринницьких комплексів. Проте, як свідчить практична діяльність її отримувачами коштів за вищеназваною програмою є потужні сільськогосподарські підприємства – виробники тваринницької продукції. Вважаємо за доцільне більш детальніше звернути уваги на обмеженість доступу до коштів за цією програмою малих господарств корпоративного сектору аграрної економіки.
3. В підрозділі 2.2 автор наголошує про роль і місце держави у відтворенні поголів'я великої рогатої худоби, зокрема корів. Проте, як свідчать дані Державної служби статистики України в корпоративному секторі аграрної економіки спостерігається негативна тенденція щодо зниження поголів'я великої рогатої худоби, зокрема корів. В зв'язку з цим автору необхідно було б більш детальніше звернути уваги на розробку заходів на загальнодержавному і регіональному рівнях, які спрямовуються на відтворення поголів'я великої рогатої худоби в сільськогосподарських підприємствах України.
4. Дисертант в підрозділі 2.3 розглядає ефективність відтворення довгострокових біологічних активів, роблячи акцент на тваринництві. Проте, поза увагою дисертанта залишилися проблеми відтворення довгострокових біологічних активів в рослинництві, зокрема в садівництві та хмелярстві. На нашу думку це б підсилило б аналітичну складову дисертаційного дослідження.
5. Автор справедливо наголошує на позитивній ролі амортизаційного фонду у відтворенні матеріально-технічної бази сільськогосподарського підприємства. Ми підтримуємо думку автора, щодо необхідності використання виробничого методу нарахування амортизації при веденні податкового обліку в умовах запровадження загальної системи оподаткування для господарств корпоративного сектору аграрної економіки. В зв'язку з цим вважаємо за доцільне запропоновані пропозиції підтвердити відповідними аналітичними розрахунками на прикладі окремого суб'єкту господарювання.

Вказані зауваження відображають власну наукову позицію опонента і не заперечують можливості існування авторського бачення шляхів розв'язання задач дисертаційного дослідження.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Качана Дмитра Анатолійовича «Відтворення матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств» є самостійною, завершеною науковою працею, виконаною на актуальну тему. Отримані результати дослідження й представлені рекомендації в сукупності забезпечують розв'язання поставленої наукової проблеми.

У цілому дисертація відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів» (затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567(зі змінами)), а її автор Д.А. Качан заслуговує на присудження йому наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Михайлов М.В.